

A Történettudományi Intézet hírei

1976. január 1. — december 31.

A Magyar Tudományos Akadémia 1976. évi közgyűlésének május 7-i zárt ülésén *Pach Zsigmond Pál* akadémikust, az MTA Történettudományi Intézetének igazgatóját az MTA alelnökévé, *Ránki Györgyöt*, a történettudományok doktorát, az Intézet ügyvezető igazgatóját az Akadémia levelező tagjává választották.

Ránki György szeptember 23-án tartotta meg akadémiai székfoglaló előadását „Közgazdaság és történelem — a gazdaságtörténet válaszüjtjai” címmel.

Kinevezések

Január 1-től öt esztendőre *Ránki Györgyöt* ügyvezető igazgatóvá, *Mucsi Ferencet* igazgatóhelyettesé nevezték ki.

Április 1-én *Szűcs Jenő* a középkori, *R. Várkonyi Ágnes* a kora-újkori, *Hanák Péter* az újkori, *Lackó Miklós* a legújabbkori, *Orbán Sándor* a jelenkori, *Glatz Ferenc* a historiográfiai, *Incze Miklós* pedig a tudományos információs osztály vezetésére kapott öt évre szóló megbízást.

Kitüntetés

Március 22-én *Kovács Endre* a magyar-lengyel kapcsolatok fejlesztésében szerzett kiemelkedő érdemeinek elismeréséül megkapta a Lengyel Népköztársaság Érdemrendjét.

Disszertáció-védés

Június 29-én zajlott le *Granasztói György* „A városi élet keretei a feudális Magyarországon (Kassa társadalma a 16. század derekán)” című kandidátusi értekezésének vitája.

Az új magyar szintézissel kapcsolatos munkálatok, eredmények

A tavaszi könyvhéten jelent meg a Magyarország története című tizkötetes szintézis nyitányaként a VIII., az 1918-tól 1945-ig terjedő időszakot tárgyaló kötet.

Január 12-én zajlott le a VII. kötet kéziratának vitája.

A III. kötet kollektívája az év folyamán négy alkalommal tartott vitaülést. Megtárgyalták az 1648—1664 és az 1664—1683 közötti politikátörténetről *R. Várkonyi Ágnes* ill. *Benczédi László* által készített kéziratot, *Makkai László* 17. századi művelődéstörténeti fejezetét, valamint a kötet mellékleteinek kérdéseit.

Február 18-án került sorra a VI. kötet egészének (kultúrtörténeti fejezetek nélkül), november 3-án az V. kötet (1790—1848 közötti időszakot tárgyaló) kéziratának vitája.

Az Igazgatói Tanács november 5-i ülésén a X. kötet munkálatainak megindításával foglalkozott *Glatz Ferenc* és *Niederhauser Emil* tervtanulmánya alapján.

Az igazgatóság november 15-i ülésén tárgyalta a Magyarország története munkálatainak állásáról szóló beszámolókat.

Intézeti viták, munkaértekezletek

Január 26-án intézeti munkaértekezlet keretében került sor az Intézet 1972—75. közötti tevékenységéről készített jelentés és az 1976—80. évi terv megvitatására.

A Legújabbkori Történeti Osztály április 16-án rendezett vitát *Fejes Judit* „A magyar-német kapcsolatok története 1925—33” című tanulmányáról.

Április 30-án az Intézet kollektívája megvitatta *Glatz Ferenc* „Kérdések a történettudomány elméletéről és módszeréről” című 4 íves tervtanulmányát. A tanulmány alapját képezi az Intézetben meginduló elméleti és módszertani kutatásoknak

Október 22-én ülésezett az intézeti ifjúsági parlament.

Munkatársaink részvétele hazai tudományos üléseken

A január 29—30-án Vaján és Nyíregyházán megrendezett Rákóczi-emlékülésen *R. Várkonyi Ágnes* és *Benda Kálmán* referátumot, *Heckenaszt Gusztáv* és *Nagy József* korreferátumot tartott.

„A Rákóczi-szabadságharc és Európa” címmel nemzetközi tudományos konferencia

zajlott le Sárospatakon május 24. és 28. között. *R. Várkonyi Ágnes* előadást, *Heckenast Gusztáv* és *Nagy József* korreferátumot tartott.

Október 19—22-én zajlott le az MTA Középkori Munkabizottságának eszmetörténeti ülészaka, melyen *Szücs Jenő*, *Györffy György* és *Mályusz Elemér* tarott előadást.

December 20—21-én Székesfehérvárott került sorra az országos történéssz vándorgyűlés, melyen *Lackó Miklós* felkért hozzászólóként működött közre, *Hanák Péter* pedig zárszóban foglalta össze a vándorgyűlés munkájának eredményeit.

Új könyvek

Az Értekezések-sorozatban jelent meg *Zimányi Vera* „Magyarország az európai gazdaságban 1600—1650”, *Spira György* „A negyvennyolcas forradalom kérdései” és *Szabó Dániel* „A magyar álláspontok helye a Szerbiával szembeni hadicélok rendszerében 1914—1918” című munkája.

Újabb két kötettel gyarapodott a Magyar História c. sorozat: megjelent *Hegyi Klára* „Egy világhatalom végvidékén” és *Várady Géza* „Ezernyolcszáznegyvennyolc, te csillag” című könyve.

Az „Életek és korok” köteteként került az olvasóközönség elé *Gonda Imre* Bismarck biográfiája.

Kovács Endre „Történelmi arcképek” c. munkáját a Gondolat, „Szabadságharcunk és a francia közvélemény” c. könyvét az Akadémiai Kiadó bocsátotta közre.

A Kossuth Kiadó jelentette meg *Ormos Mária-Incze Miklós* „Európai fasiszmusok 1919—1939” című munkáját.

Az Akadémiai Kiadó gondozásában látott napvilágot *Sarlós Béla* „Közigazgatás és hatalompolitika a dualizmus rendszerében” című monográfiája.

Megjelent *Somogyi Éva* „A birodalmi centralizációtól a dualizmusig. Az osztrák-német liberálisok útja a kiegyezéshez” című könyve.

A Kossuth Kiadó adta ki *Niederhauser Emil* „Nemzetek újjászületése Kelet-Európában” című munkáját.

A Gyorsuló idő köteteként adta közre a Magvető Könyvkiadó *R. Várkonyi Ágnes* „Török világ és magyar külpolitika” című könyvét.

Három munka került második kiadásban az olvasóközönség elé: *Ránki György* „A második világháború története” című könyve és — átdolgozott, bővített formában — *Berend T. Ivánnal* közösen készített munkája „Közép-Kelet-Európa gazdasági fejlődése a 19—20. században” címmel. A Rákóczi-évforduló alkalmából adta ki másodszer is a Gondolat Kiadó *R. Várkonyi Ágnes—Köpeczi Bélával* közösen írt — „II. Rákóczi Ferenc” című kötetét.

Nemzetközi kapcsolataink

középpontjában a kétoldalú akadémiai egyezmények alapján kötetendő munkatervek előkészítése, illetve a végrehajtás megkezdése és az esedékes feladatok elvégzése állott.

Április 6-án *D. F. Markov* akadémikus, a SZUTA Szlavisztikai és Balkanisztikai Intézetének igazgatója és *Pach Zsigmond Pál* igazgató együttműködési megállapodást írtak alá a következő témakörökben végzendő közös kutatásokról, közös kötetek előkészítéséről: 1. Magyarország történetének fő kérdései a feudalizmusból a kapitalizmusba való átmenet időszakában; 2. A kapitalizmus társadalmi-politikai rendszerének válsága és ennek jelentkezése a közép- és délkelet-európai országok fejlődésében a két világháború közötti időszakban; 3. A történettudomány a Magyar Népköztársaságban; Magyarország történetének tanulmányozása a Szovjetunióban.

A Szlovák Tudományos Akadémia bratislavai Történeti Intézetével való együttműködés keretében május 10—14-én közös konferencia zajlott le Smolenicében. A delegációt *Ránki György* vezette, tagjai voltak *Lackó Miklós*, *Orbán Sándor*, *Csurdi Sándor* és *Varga F. János*. Sor került a két intézet közötti, 1976—80-as együttműködési egyezmény aláírására.

A Lengyel Tudományos Akadémia varsói Történettudományi Intézetével kötött együttműködési megállapodásunk keretében került sorra október 15—16-án az Intézetben rendezett közös konferencia a 16—18. század egyes kérdéseiről. Lengyel részről *M. Bogucka*, *J. Leskiewicz*, *J. Michalski*, *E. Rostworowski*, *J. Tazbir* és *A. Wyczanski*, Intézetünk részéről *Pach Zsigmond Pál* igazgató, *Granasztói György*, *Kosáry Domokos*, *Péter Katalin*, *Petneki Aron* és *Zimányi Vera* tartott előadást.

Január 13—19-én került megrendezésre Madrasban a Pugwash Nemzetközi Bizottság 25. konferenciája, melyen részt vett *Ránki György*.

Január 28. és február 1. között Bécsben tartózkodott *Pach Zsigmond Pál* igazgató. A Collegium Hungaricumban a Magyar Tudományos Akadémia történetéről, a magyar követségen pedig a magyar történettudomány jelenlegi helyzetéről, eredményeiről és problémáiról tartott előadást.

Március 26—28-án Firenzében ülésezett a Második Világháború Történetének Nemzetközi Bizottsága. A Magyar Nemzeti Bizottság képviselőjeként *Juhász Gyula* utazott ki.

A NOSZF Nemzetközi Témabizottság és a SZUTA Szlavisztikai és Balkanisztikai Intézete április 16. és 22. között Dubnában

nemzetközi vitát rendezett a szovjet szerzők által „A Nagy Október és a negyvenes évek forradalmi Közép- és Délkelet-Európában” címmel készített monográfiáról. Az értekezleten részt vett és hozzászólást tartott *Orbán Sándor*.

Május 1—11. között zajlott le a pratozi „F. Datini” Intézet nemzetközi gazdaságtörténeti konferenciája, melyen *Zimányi Vera* előadást tartott.

Pach Zsigmond Pál igazgató május 8—14. között Milánóban részt vett a Nemzetközi Gazdaságtörténeti Társaság Végrehajtó Bizottságának ülésén.

„Az Októberi Forradalom hatása a közép- és délkelet-európai országokban a 40-es években lezajlott társadalmi, gazdasági, politikai és kulturális változásokra” című témával foglalkozó nemzetközi munkacsoport — a NOSZF Nemzetközi Témabizottság Lengyel Tagozata védnökségével — május 19—20-án tartotta alakuló ülését Varsóban. A magyar tagozatot *Vida István* képviselte.

Május 25—30-án a Bolgár Tudományos Akadémia rendezésében Szófiában „Tudománytörténet és korszerűség” címmel nemzetközi tudományelméleti és -történeti konferenciára került sor, melyen részt vett *Glatz Ferenc*.

Augusztus 26—31. között Mühlhausenben tartotta 26. konferenciáját a Pugwash Nemzetközi Bizottság „Lefegyverzés, biztonság és fejlődés” címmel. Az ülésen részt vett *Ránki György*.

Márkus László részt vett a Nemzetközi Sajtótörténeti Bizottság augusztus 28. és szeptember 9. között Leicesterben megtartott konferenciáján.

Szeptember 14—16. között zajlott le „A magyar internacionalisták részvétele a szovjethatalom győzelméért folytatott küzdelemben Szibériában és a Távolság-Keleten 1917—1922” címmel a Magyar—Szovjet Történeti Vegyesbizottság ülésszaka (Irkutsk, Haborovszk, Novoszibirszk). A kiutazó magyar delegációt *Pach Zsigmond Pál* igazgató vezette, s előadást tartott a hazafiság és nemzetkiziség a magyar történettudományban tárgyköréből. Az Intézet részéről a küldöttség tagja volt még *Mucsi Ferenc* és *Mayer Mária*.

A szeptember 14—18. közötti linzi nemzetközi munkásmozgalomtörténeti konferencián *Mucsi Ferenc* és *Jemnitz János* képviselte az Intézetet.

Heckenast Gusztáv II. Rákóczi Ferenc történelmi szerepéről tartott előadást szeptember 15-én a berlini Magyar Kultúra Házában.

Márkus László részt vett és előadást tartott az október 1—14. között Brémában megrendezett nemzetközi sajtótörténeti konferencián.

„A Rákóczi-szabadságharc és az európai

diplomácia” címmel tartott előadást október 7-én *Benda Kálmán* a bécsi Collegium Hungaricumban.

Október 10—14. között *Lackó Miklós* részt vett az Association Européenne d’Histoire Contemporaine várnai kollokviumán.

Pach Zsigmond Pál igazgató részt vett és előadást tartott a kapitalizmus 16—18. századi kialakulásának tárgyköréből az október 11—15. között Bellagióban megrendezett nemzetközi vitaulésen.

Október 18—23. között *Pach Zsigmond Pál* részt vett a szocialista országok tudományos akadémiai társadalomtudományi al-elnökeinek varsói értekezletén, s előadást tartott a társadalomtudományok gyakorlati kérdéseiről. A magyar nagykövetségen a magyar történettudomány előtérben álló ideológiai-politikai kérdéseiről beszélt; előadóként működött közre a varsói Magyar Intézetben megrendezett Rákóczi-ülésszakon.

Kosáry Domokos október 19—20-án Lipcsében részt vett a felvilágosult abszolutizmus európai tipológiájáról készítendő kötet tematikájáról folytatott megbeszélésen. (A kötetet nemzetközi szerkesztőbizottság szerkeszti, s ennek tagja *Kosáry Domokos*.)

A NOSZF Nemzetközi Témabizottság október 25—30. között Bukarestben tartotta évi ülését. Az értekezleten részt vevő magyar küldöttséget *Mucsi Ferenc*, a magyar tagozat alelnöke vezette. A delegáció tagja volt *L. Nagy Zsuzsa*.

Október 25—30-án Berlinben került sorra az UNESCO szláv projektuma keretében „A szláv kultúrák az európai kultúrák történetében (18—20. század)” című témáról az NDK Tudományos Akadémiája Irodalomtörténeti Intézete által rendezett konferencia, melyen részt vett és előadást tartott *Niederhauser Emil*.

Kosáry Domokos október 29-én a Lengyel Tudományos Akadémia krakkói részlegében előadást tartott a 18. századi Magyarország művelődésének kérdéseiről.

Ádám Magda november 1—6. között Bukarestben részt vett az Association Internationales d’Études du Sud-Est Européen ülésén.

November 25—26-án zajlott le a bécsi egyetem Gazdaságtörténeti Intézetének ülésszaka, melynek témája az Osztrák-Magyar Monarchia gazdaság- és társadalomstatisztikája volt. Az ülésre *Ránki György* és *Katus László* utazott ki.

Jemnitz János november 26—28-án Párizsban részt vett és előadást tartott a „Jaurès és a munkásosztály” címmel rendezett konferencián.

December 2-án *Glatz Ferenc* eleget tett az Erlangen-Nürnberg-i egyetem meghívásának,

s előadást tartott „Az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlása és a magyar történet-tudomány” címmel.

A Columbia Egyetem vendégprofesszori meghívásának eleget téve január 17-én hat hónapra az Egyesült Államokba utazott *Hanák Péter*, s a Columbia mellett egyéb egyetemeken is előadásokat tartott a Habsburg Monarchia újkori történetéből.

Két részletben — márciusban és május közepétől július derekáig — tett eleget *Ránki György* a párizsi École des Hautes Études en Sciences Sociales vendégprofesszori meghívásának. A kelet-európai gazdaság- és társadalomtörténet témaköréből tartott előadásokat, illetve vezetett szemináriumokat. Kinn tartózkodása során előadást tartott a montreali egyetem nemzetközi konferenciáján, májusban eleget tett a genfi Institut Universitaire des Hautes Études Internationales és a lausanne-i egyetem meghívásának, július elején pedig Mainzban részt vett az Institut für Europäische Geschichte Tudományos Tanácsának ülésén.

Március 18-tól június 19-ig tartózkodott tanulmányúton Angliában *H. Haraszi Éva*.

Várkonyi Ágnes és *Nagy József* két-két, *Spira György* egy hónapot töltött Ausztriában ösztöndíjas kiküldetéssel.

Az Österreichisches Ost- und Südosteuropa-Institut és a Kulturális Kapcsolatok Intézete közötti megállapodás keretében *Litván György* április 18. — május 1. között, *Borus József* december 1-től 22-ig folytatott Bécsben levéltári kutatómunkát.

A Csehszlovák és a Magyar Tudományos Akadémia közötti egyezmény alapján *Barta Gábor*, *Koncz Ilona*, *Tömöry Márta*, *Somogyi Éva* két-két, *Pók Attila* három hetet töltött Csehszlovákiában.

Incze Miklós augusztus 27. — szeptember 24., *Ormos Mária* október 31. — december 30. között tartózkodott Franciaországban CNRS-keretben, *Granasztói György* pedig az MTA és az École des Hautes Études en Sciences Sociales közötti egyezmény keretében október 18. és december 19. között volt franciaországi tanulmányúton.

Zimányi Vera december 12-től 17-ig Zágrábban és Ljubljánában folytatott levéltári kutatásokat.

Borus József június 15-i és október 15-i kezdettel egy-egy hónapig volt az NDK-ban egyezményes tanulmányúton.

Az MTA és CNR közötti egyezmény keretében *Glatz Ferenc* és *Sziucs Jenő* egy-egy hónapos tanulmányúton voltak Olaszországban ez év novemberében, illetve decemberében.

Hajdu Tibor négy hetet töltött a Szovjet-

unióban a két akadémia közötti egyezményes keretben.

Április 5-én *D. F. Markov* akadémikus, a SZUTA Szlavisztikai és Balkanisztikai Intézetének igazgatója előadást tartott az Intézetben „Új szakasz a közép- és délkelet-európai népek történetének és kultúrtörténetének kutatásában” címmel.

R. Tőkés, a connecticuti egyetem professzora, az Amerikai Külügyi Intézet munkatársa „Az amerikai külpolitika Kelet-Európában 1945 után” című előadására november 12-én került sor.

A Csehszlovák és a Magyar Tudományos Akadémia közötti egyezmény keretében 2–3 hetes tanulmányúton tartózkodtak hazánkban a következő kutatók: *P. Beránek*, *D. Cierna*, *J. Dubnický*, *E. Jakesová*, *L. Juck*, *S. Kazimir*, *R. Marsina*, *J. Popély*, *J. Sopko*, *V. Sedláč*, *A. Špiesz*, *K. Vadkertyová*, *J. Vozár*, *M. Vyojálavá*.

Jugoszláviából két vendéget fogadtunk. *S. Gavrilović* Novi Sad-i kutató két, *V. Krestić* belgrádi történész egy hetet töltött Magyarországon.

Akadémiaiközi megállapodás alapján *J. Kaczmarek* négy, *M. Kozminski* három, *L. Borodziej* két, *H. Donath* négy hetes egyezményes úton tartózkodott Magyarországon. Valamennyien Varsóból érkeztek.

A berlini Zentralinstitut für Geschichte két munkatársa járt Budapesten az akadémiai kutatócsere keretében: *K. Schädlich* és *A. Tinschmidt*. *Th. Kuczynski*, az Institut für Wirtschaftsgeschichte kutatója április 26-án érkezett 2 hetes tanulmányútra. Május 7-én előadást tartott Intézetünkben a kvantitatív módszerek történettudományban való alkalmazásáról.

A Román Tudományos Akadémia kiküldetésében járt 1–4 hetes kutatóúton Budapesten *L. Botezan*, *A. Egyed*, *E. Milicescu*, *S. Reteagan* és *D. Prodan*.

A Szovjetunióból négy kutató érkezett egyezményes tanulmányútra. *B. M. Pugacsev* márciusban töltött Budapesten egy hetet *B. I. Maruskin* december 8-án kezdte meg 2 hetes kutatóútját, *B. J. Zselickij* december 3., *T. M. Iszlamov* december 2. óta tartózkodik Magyarországon 3–3 hónapos munkavállalás jellegű tanulmányúton.

H. V. Soikkanen, a helsinki egyetem professzora a KKI vendégként szeptemberben két hetet töltött Budapesten.

Három francia vendégünk volt az év folyamán. *I. Hunyadi* a CNRS ösztöndíjával 6 hétig tartózkodott Magyarországon. *J. Goy*, az École des Hautes Études en Sciences Sociales történeti részlegének vezetője október 16-án érkezett Budapestre. Látogatása során került sor az MTA-EHESS egyezmény meghosszab-

bitásának aláírására, s megbeszélést folytatott Köpeczi Béla főtítkárhelyettessel az 1977 októberi tihanyi francia—magyar művelődés-történeti konferencia előkészületeiről. A. Chamoux szintén az EHESS-egyezmény keretében tartózkodott Magyarországon október 7—15. között.

A svéd—magyar kulturális munkaterv alapján A. S. Stade stockholmi történész 10, T. Jansson uppsalai professzor 20 napot töltött Budapesten. L. Jörberg, a lundii egyetem törté-

neti tanszékének tanára október 4—16. között tartózkodott Magyarországon. Október 8-án előadást tartott az Intézetben „A svéd gazdasági fejlődés növekedési faktorai a 19. században” címmel.

Két KKI-IREX ösztöndíjas került beosztásra Intézetünkhöz. E. Lácay 1975. december 15-én érkezett egy éves tanulmányútra, G. Deák pedig szeptember 1-én kezdte meg 9 hónapos kutatóútját.